

Krönika

Rullande över Gobiöknen utvecklar Axel Odelberg en rad nya försvar för sillsupen, bra att ha i bakfickan för den händelse vi får en ny förbudsomröstning eller om hustrun klagar.

Sup för Sverige!

Jag har aldrig tänkt på det svenska supandet som någon särskilt sofistikerad sedvänja. Skålandet, skålandet, sångerna, sillen, de vackert immande glasen – allt det som hör till är ju mest fernissa avsedd att hjälpligt skylla det verkliga syftet med verksamheten, alltså att uppnå berusning och jaga bort de kulturella hämningar som normalt styr människors interaktion.

I jämförelse med det sydeuropeiska vindrickandet, där berusningen snarast ses som en mindre önskvärd spinoffeffekt av det kulinariska njutandet, ter sig det svenska supandet som en rätt barbarisk kulturytring, även i sina mest förfinade former.

Men allt är relativt. Fem veckors resande i Yttre Mongoliet har modifierat min syn på de svenska dryckessederna. I den i och för sig raa genren supande, tycks svenskarna höra till de mer förfinade medan mongolerna återfinns i skalans andra ände. För att citera inledningen till ett av Staffan Heimersons kåserier:

Ta kombinationen av följande: Det är sommar. Klockan är tio på kvällen och det är fortfarande alldeles ljus. Men det är samtidigt så kallt att både män och kvinnor drar på sig linsiga jackor. De fa som rör sig på gatorna är berusade – och är tyllona samtidigt unga män utstötter de oartikulerade vral. Och som bevis hade på sin frigiditet och sina för sma blador kissar de unga männen mot sockeln på stadens staty.

Jag fragar: Vilken är staden?

Ne svarar: Sundsvall.

Rätt naturligtvis. Men rätt svar är också: Ulanbator.

Det supps hejdlöst i Mongoliet. Och ingen försöker nänsin låtsas att det rör sig om annat än att bli berusad. Och då menar jag inte någon mild salongsberusning. Det handlar om att bli redlös. Ficklunnen vodka, uppskvimpad i tekoppsstora muggar töms i ett enda drag. Något tillugg bjuds inte. Mat i magen försenar bara berusningsprocessen. Det är botten upp som gäller och det är både oartigt och omanligt att avböja påfyllning. Utländska gäster trugas extra mycket. Vin är kärring-dricka.

Det mongoliska vodkautbudet är både rikt och varierat. Det mest prestigeladdade inhemska märket är uppkallat efter nationens skapare och hjälte Djingis Khan. Det är som om Absolut hade hetat Gustav Vasa istället.

När mongoler är nyktra skäms de för att det sups så mycket i Mongoliet. De påstår att ryssarna lärde dem supa. Men det är myt. Redan Djingis Khans äldste son och efterträdare Ögodei dog av alkoholism och det var mer än 600 år innan Mongoliet blev en sovjetisk satellitstat. Möjligen var det ryssarna som lärde mongolerna att dricka vodka gjord på säd. Men sprit tillverkade de långt innan dess genom att destillera den jätta stömjölk som är mongolernas favoritföda sedan århundraden.

Huvuddelen av den sprit som konsumeras i Mongoliet utgörs alltså av destillerad stömjölk – *shimiiin ärki*. Det sprakar och puttrar dagligen i de enkla men geniala destilleringsapparaterna på den mongoliska stäppen.

Den jätta stömjölken *äräg* innehåller några få procent alkohol. Den är sur och har en från arom av sveddig häst. Destilleringen ger en färglös vätska, stark ungefär som portvin eller sherry, men aningen spritsmak och samma fräna inslag av hästsvett som råvaran. Finast anses den vara då den kommer het direkt ur destilleringsapparaten. Då blir det fest.

Tömmandet av några immande snapsglas över kraften eller sillen ter sig i jämförelse som en ren kulturgärning.

27 augusti 1999
AXEL ODELBERG

Selmas pilastrar

Efter att ha redovisat de litterära vallfartsorterna i England är det dags för Göran Hägg att gå igenom de svenska. Först ut är den ojämförliga Selma Lagerlöfs fantastiska herrgård.

Svenska tempel 1

Most berömt av svenska diktartempel är förstås Mårbacka, vårt enda i världsklass. Svenskar inser inte riktigt Selma Lagerlöfs internationella status. Medan Strindberg är en kuf i marginalen till Ibsens dramatik är Selma en sagotant i världsklass, lika känd som H C Andersen, Dickens eller bröderna Grimm. Det är självklart att hon måste dyrkas någonstans.

Det var till Mårbacka som den japanske nobelpristagaren Kenzaburo Oe helst ville komma. För att meditera vid den gudomliga skrivbord. Så också gästande statsmän och diplomater.

Själva huset är sympatiskt. Allt ont som sagts om det – vit sarkofag, operosligt skrytbygge och dylikt – är förtal. Det var så här Selma ville ha det. Arkitekten fick ge sig. Så Selma pilastrar på fasaden, så blev det pilastrar på fasaden.

Hon byggde sig ett barndomshem som bättre passade till hennes drömmar och minnen än den ursprungliga träkåken på platsen. Den där hon var född. Men lite ville hon väl också bräcka nobelpriskollegerna – den beundrade Kipling och den föraktade konkurrenten Heidenstam – på deras hemmaplan genom att bygga sig en ännu flottare herrgård än karlslokarna kostat på sig.

Odiskriminerad rekrytering

Ombudsmännens förnumstiga försök att hindra diskriminering motverkar sitt syfte, skriver Jacob Rennerfelt.

Praktisk politik

Rekrytera utan att diskriminera
Handbok från Jämo, HomO, DO och
Handikappombudsmannen, 1999

Få saker ligger så rätt i tiden som feminism och multikulturalism. I trendernas kölvatten följer kraven på lagstiftning och regleringar. Från första maj började tre nya diskrimineringslagar att gälla. Samtidigt är den fjärde och äldsta, jämställdhetslagen, under översyn och en skärpning är att vänta. I syfte att lägga arbetsmarknaden till rätta har ombudsmännen utfärdat en handbok i personalrekrytering.

Särskild kompetens

Anspråkslöst förklarar de fyra i förordet att de inte är experter på rekrytering, men att de besitter en särskild kompetens som "de tror att många arbetsplatser behöver". Trots sin försäkrat att de inte är experter utfärdar de detaljerade

Värmländsk bondempire. Turisterna vandrar andäktigt genom rummen. Det är faktiskt smakfullare än hos Kipling i Sussex och trevligare än hos Heidenstam på Övralid. Men i verkligheten bodde hon förstås inte här. I varje fall inte som författare.

Lägskattekommun

Selma bodde i Falun i Dalarna där hon först hade en tolvrumslig enhet vid torget, sedan en stor villa i utkanten. Där skrev hon Jerusalem, Nils Holgersson och allt det andra. Det gamla, obeboeliga huset på Mårbacka köpte hon tillbaka 1907, marken förvärvade hon i omgångar 1910-14 med hjälp av Nobelprispengarna. Samma pengar fick Falu stad att höja hennes skatt. Vilket fick henne att skriva sig på Mårbacka som låg i en värmländsk lägskattekommun.

Men hon bodde kvar i Falun, även om hon sommartid kunde visa sig för turisterna på Mårbacka i sällskap med livskamraten Sophie

Elkan, Faluhemmet, som var firmans huvudkontor, sköttes under såna perioder av hennes andra vän, Valborg Olander.

Först nybygget 1921-23 gjorde det möjligt att bo längre tid på Mårbacka, men även då återvände hon vintertid helst till Falun. "där jag har ett så härligt varmt och tyst arbetsrum i min villa". Dessutom gick Mårbackas jordbruk med förlust. Lokalbefolkningen såg på henne som lokalbefolkning brukar se på den som återvänder efter att ha lyckats i stora världen. Och VVS-installationerna blev inte som hon ville.

Hon dog stilenligt på stället 1940 och begravdes i Östra Ämtervik, men de fyra åren dessförinnan hade hon knappt ens besökt Mårbacka.

Ända är Mårbacka ett sympatiskt författartempel. Det är i Selmas egen anda. Det är en myt, en dröm om herrgårdslivet. Ett verk av samma slag som de övriga hon producerade vid skrivbordet i Falun.

GÖRAN HÄGG

rekommendationer. En arbetsgivare bör således använda "könsneutrala benämningar" i platsannonser och de exemplifierar:

"I stället för att servitris och servitör skall man använda uttrycket serveringspersonal".

Ombudsmännen har en luddig uppfattning om hur den moderna arbetsmarknaden ser ut. De talar om "sekreteraruppgifter", uppgifter som med ordbehandlarens frammarsch i allt lägre grad behöver sekreterare. De flesta arbetsmarknadsforskare torde vara ense om att "social kompetens" blir viktigare i takt med att det löpande bandet avvecklas. Men de anser det inte rimligt att ställa sådana krav om det bara handlar "att vara trevlig på arbetsrasten". Verklighetsförankringen är svag när de avråder arbetsgivaren från att vid krisituationer rekrytera bland familj och bekanta. I stället skall han anstränga sig för att "nä största antal sökande", gärna via arbetsförmedlingen.

Vissa krav tycks snarast förutsetta att arbetsgivaren är socialantropolog. Han gör sig skyldig till diskriminering om han ogillar att han inte får ögonkontakt med den sökande. I vissa kulturer är det

nämigen oartigt att se intervjuaren i ögonen. Lika löjligt är påpekandet att de som intervjuer inte ska bära parfym. Om den sökande inte kan hantera det, hur skulle han sedan klara dagliga möten med parfymdoftande människor?

Dolda vinster utlovas

Och man drar öronen åt sig när ombudsmännen utlovar dolda vinster bara personalen har rätt etnisk eller könssammansättning. Vilken tackning har de för detta påstående?

Diskriminering är, när den förekommer, skadlig också för företagen. Fel person får jobbet. Att sprida kunskap om seder och bruk kan minska de skadliga effekterna av slentrian och oförstånd i personalrekryteringen. Men jag kan svärigen se att dessa förnumstiga krav gagnar någon. Handboken verkar närmast tillkommas för att ge ett sken av handlingkraft och effekten kan mycket väl bli motsatt den avsedda, att arbetsgivare finner vägar att kringgå obehaglig detaljstyrning och att de arbetssökande lär sig skylla sina brister på arbetsgivarna.

JACOB RENNERFELT